

Mariola Antczak

Katedra Informatologii i Bibliologii

Uniwersytet Łódzki

e-mail: mariola.antczak@uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0002-4378-7101

2

2.5. Wystąpienia naukowe wzbogacone prezentacją multimedialną: ocena i ewaluacja

Pytania badawcze:

- Czy istnieje i jakie elementy powinno uwzględnić narzędzie, które można wykorzystać, aby pomóc sobie w dokonaniu autoewaluacji wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją?
- Jak zaplanować proces autoewaluacji wystąpienia konferencyjnego?

Abstrakt: Aby odpowiedzieć na pytanie, jak dobrze przygotować wystąpienie o charakterze naukowym, warto usystematyzować zasady, którymi powinien kierować się prelegent w odniesieniu zarówno do prezentacji, jak i wystąpienia ustnego z jej wykorzystaniem. Wizualizacje i infografiki wpływają na łatwiejszy odbiór referatu, jeśli są dobrze opracowane - pomagają w uporządkowaniu treści zarówno nadawcy – jak i odbiorcy. W tekście odwołano się do stanu badań z zakresu oceny wystąpień naukowych na konferencjach, a których wynikało, że większość publikacji z tego zakresu ma charakter poradnikowy, nie badawczy. Jeśli naukowcy zajmują się prezentacjami, to są to raczej językoznawcy, psychologowie lub specjaliści z zakresu dydaktyki, którzy rozpatrują wykorzystanie nowych technologii w procesie edukacji. Tematem zajmują się też osoby zainteresowane nowymi mediami, często od strony praktycznej, ale również medjoznawcy. Na potrzeby realizacji wyznaczonych celów zaproponowano autorski projekt oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją, w którego wykorzystaniu ma pomóc narzędzie – tabela zawierająca wyszczególnienie elementów podlegających weryfikacji z propozycją punktacji. Jest to propozycja, którą każdy może modyfikować w zależności od koncentracji na własnych celach. Narzędzie zostało szczegółowo omówione i może służyć autoewaluacji wystąpień konferencyjnych, o ile poczynione przez prelegenta spostrzeżenia i uwagi zostaną wykorzystane przez niego w kolejnych referatach. Wytyczne opracowano, posługując się metodami: analizy i krytyki piśmiennictwa, heurystyczną oraz dedukcyjną.

Abstract: To answer the question of how to prepare a scientific speech well, it is worthwhile to systematize the rules the speaker should follow concerning both the visual and oral presentation. Visualizations and infographics make it easier to receive the paper. If they are well-used, they help both the sender and the recipient to organize the content. The text refers to the state of research on evaluation of scientific presentations at conferences, which showed that most publications provide guidelines, not research results. Scientists interested in this topic include linguists, psychologists, or didactics specialists who consider using new technologies in the educational process. The subject is also important to people working in new media, often from the practical side. In order to achieve the set goals, an author's original evaluation model of conference presentation enriched with a presentation was proposed, the use of which is to be assisted by a tool - a table listing the elements that are evaluated, with proposed scores. It is a model that anyone can modify depending on the focus of their own goals. Methods used include desk research, analysis, and criticism of the literature, heuristic and deductive methods.

*O powodzeniu ludzkich przedsięwzięć w znacznym stopniu
decyduje sposób ich przedstawienia, czyli prezentacji*
(Lewandowska-Tarasiuk, 2005, s. 5)

Jednym z kluczowych sposobów rozpowszechniania wyników badań w środowisku akademickim jest – oprócz artykułów naukowych – ustna prezentacja referatów na konferencjach. Jako obszar badań wystąpienia konferencyjne nie cieszą się szczególnym zainteresowaniem badaczy; najczęściej prezentacją multimedialną interesują się z perspektywy językowej i oczywiście ze względu na jej walory dydaktyczne, co stawia szeroką problematykę z nią związaną w sytuacji ograniczonego dyskursu w świecie nauki (Hood i Forey, 2005).

Komunikacja naukowa jest praktyką, która jest realizowana na dwóch poziomach: indywidualnym i społecznym – wskazuje Emanuel Kulczycki (2012). Poziom indywidualny to taki, w którym naukowiec publikuje swoje prace, aby powiadomić innych naukowców o ich wynikach. Funkcjonowanie nauki na poziomie społecznym wiąże się raczej z popularyzacją wyników badań i charakteryzuje się wykorzystaniem nieco innego języka oraz odmiennych środków przekazu. Kulczycki podkreśla, iż komunikowanie o nauce nie jest jedynie informowaniem o pracach naukowców, lecz staje się procesem ją ugruntowującym (Kulczycki, 2012).

Wystąpienie na konferencji naukowej jest rodzajem komunikacji na poziomie indywidualnym. W świetle obowiązujących standardów nie musi być wzbogacone prezentacją multimedialną, a jednak korzyści płynące z takiego rozwiązania są dostrzegane coraz częściej. Teresa Morell w swoich wynikach badań odnotowała, że poleganie na aspektach wizualnych może zrekompensować braki werbalne, oraz że skuteczni mówcy mają tendencję do używania różnych sposobów komunikacji, które często nakładają się na siebie, ale też „współpracują” ze sobą. Jest to jeden z wielu głosów optujących za wykorzystywaniem prezentacji w wystąpieniach naukowych (Morell, 2015; zob. też: Wood i Hollier, 2017). Wzbogacanie ich warstwą wizualną jest obecnie spotykane znacznie częściej niż skupienie się referującego jedynie na słowie mówionym, czy też w skrajnym przypadku – przygotowanie odczytu.

Aby efektywnie oddziaływać na system poznawczy odbiorcy, prezentacja multimedialna musi być zaprojektowana z uwzględnieniem jego preferencji – pisze Andrzej Serdyński. Do tworzenia trwałych skojarzeń oraz do zapamiętywania przyczynia się stymulowany proces podwójnego kodowania informacji, w efekcie czego poprawia i wydłuża się też koncentracja uwagi słuchacza (Serdyński, 2016).

Prezentacje wpływają na łatwiejszy odbiór referatu, jeśli są dobrze opracowane – pomagają w uporządkowaniu treści zarówno nadawcy, jak

i odbiorcy. O walorach jednego z programów umożliwiających opracowanie prezentacji – PowerPoint – przekonuje nas w swojej książce Mark Wiskup, w rozdziale *PowerPoint nie zanudza publiczności, kiepscy mówcy – owszem* (2006). Autor uważa, że jest to dobre narzędzie, które pomaga zorganizować, zaplanować i uporządkować wypowiedź. „Prezentacja staje się dziś, w dobie rozwoju gospodarki rynkowej i ekspansji mediów, najistotniejszą formą komunikowania się z masowym odbiorcą i najbardziej skutecznym sposobem zabiegania o jego względy” pisze z kolei Ewa Lewandowska-Tarasiuk (2005, s. 5). Autorka dodaje również, że formy prezentacji powinny być coraz bardziej wyrafinowane, jako że coraz bardziej wyrafinowane stają się też potrzeby odbiorców (Ibidem, s. 6).

Stan badań

Polskich badań w obszarze nauk o komunikacji społecznej i mediach z zakresu naukowych wystąpień konferencyjnych nie ma zbyt wiele. Autorzy dostępnych publikacji dyskutują o tym, jak przygotować takie wystąpienie, a ich teksty mają raczej charakter popularyzatorsko-warsztatowy (por. m.in.: Bucki, 2020; Jabłonowska et al., 2019; Kutnyja, 2021; Libera, 2021; Mroczek, 2021; Rzędowscy, 2018; Trojanowski, 2019; Wasalczyk, 2017; Tarasiuk-Lewandowska, 2005; wśród podobnych publikacji zagranicznych, obecnie przetłumaczonych na język polski, znajdują się teksty autorstwa: Alana Barkera, 2020; Michaela Campbella, 2007; Nancy Duarte, 2011; Carmine Gallo, 2018; Theo Theobalda, 2020; Antony’ego i Ros Jay, 2004 i Marka Wiskupa, 2006). W celu uzupełnienia listy publikacji zagranicznych przejrano bazy EBSCOhost, Web of Science i Scopus, wpisując słowa kluczowe: „presentations” OR „conferences” OR „evaluations”. Wśród kilkunastu odpowiadających tematyce tekstów interesujący jest artykuł Teresy Morell z Universidad de Alicante, Departamento Filología Inglesa z Hiszpanii, który dotyczył analizy multimodalnej oceny skuteczności prezentacji referatów na konferencjach międzynarodowych i ogólnie akademickiej komunikacji ustnej (2014). Z badań Morell wynika, iż świadomość prelegentów dotycząca różnorodności sposobów komunikacji może prowadzić do lepszych prezentacji konferencyjnych.

Cennym wkładem w badania lingwistyki stosowanej nad językiem prezentacji na konferencjach akademickich są prace Gertrudy Reershemius z Uniwersytetu Ashton w Birmingham z Wielkiej Brytanii (2012). W swoim artykule autorka poddała analizie różnice między kulturami badawczymi polską, niemiecką i angielską, wyrażonymi w gatunku specjalistycznych prezentacji badawczych, a także rolę humoru jako środka pragmatycznego. Warto tutaj wymienić również prace Susan Elizabeth

Thompson (2003), porównując interaktywne cechy znalezione w artykułach naukowych i prezentacjach, oraz Cassily Charles i Eiję Ventola (2002). Obie badaczki zajmują się powiązaniem między prezentacją a tekstem mówionym. Autorki omawiają, w jaki sposób odwołując się do kontekstualizujących slajdów, język mówcy „zbliza go” do publiczności.

Według Roxany Moreno i Richarda Mayera materiały niewerbalne (NVM) (ang. *non-verbal-materials*; Moreno i Mayer, 2007; Morell, 2015) są obrazowymi reprezentacjami informacji. Zaliczyli do nich: wykresy, tabele, schematy, infografiki, zdjęcia i filmy. Materiały audiowizualne mogą wspierać przekaz pisemny i służyć do zilustrowania tego, co zostało powiedziane (Charles i Ventola, 2002). W niektórych prezentacjach nauk ścisłych NVM mogą działać jako główny sposób komunikacji (Sionis, 1997). W innych dyscyplinach, zwłaszcza z dziedziny nauk humanistyczno-społecznych, NVM mogą mieć charakter „dekoracyjny” lub służyć do kontekstualizacji tego, co się w danej chwili mówi, np. wizerunek autora, którego twórczość jest badana. NVM mogą być wykorzystywane zatem do funkcji retorycznych: ilustracyjnej, ekspozycyjnej i dekoracyjnej (Moreno i Mayer, 2007). W przekonaniu autorki coraz częściej jednak również w naukach humanistyczno-społecznych wykorzystuje się schematy, wykresy, infografiki, przetwarzając tekst w celach porządkujących, z czym mamy do czynienia również i w tym opracowaniu.

Badacze interesują się prezentacjami także od strony psychologicznej. Ciekawymi refleksjami podzieliła się Agnieszka Wojtczuk-Turek w tekście *Prezentacja jako źródło stresu – wykorzystanie technik poznawczych oraz regulacji emocjonalnej do jej przygotowania i realizacji* (2019, s. 75–94). Niewątpliwie – jak stwierdziła badaczka – profesjonalna prezentacja stanowi potencjalne źródło nie zawsze pozytywnych emocji. Prelegent poddawany jest ocenie, ponadto nie w każdym momencie nad wszystkim może sprawować kontrolę. W trakcie wystąpienia mogą zaistnieć nieprzewidziane sytuacje, i jego miejsce w świecie naukowym oraz to, czy będzie w przyszłości zapraszany na podobne wydarzenia bywa uzależnione od wygłoszonego na *forum publicum* referatu (Wojtczuk-Turek, 2019).

Podsumowując przegląd literatury, należy zauważyć, iż najczęściej badania naukowców dotyczą warstwy językowej prezentacji, ale też komunikacji niewerbalnej ze słuchaczami i roli, jaką pełnią w przekazie ustnym. Najwięcej jednak można znaleźć publikacji o charakterze poradnikowym, jak opracować dobrą prezentację i wygłosić referat oraz takich, w których eksponowane są ich zalety w kontekście dydaktycznym i biznesowym.

Narzędzie oceny wystąpienia na konferencji naukowej

Aby odpowiedzieć na pytanie, jak dobrze przygotować wystąpienie o charakterze naukowym, warto usystematyzować zasady, którymi powinien kierować się prelegent. Dotyczą one zarówno prezentacji, jak i wystąpienia ustnego z jej wykorzystaniem.

Definicję „narzędzia jakości” zaproponowali między innymi Mateusz Kubiś i Magdalena Ornowicz (2017, s. 145) oraz Stanisław Zając i Bernadetta Kudła. Zdaniem tych ostatnich są to:

[...] instrumenty, które są potrzebne do przetwarzania oraz zbierania danych powiązanych z różnymi aspektami zarządzania jakością. Mają one charakter operacyjny i krótkotrwały (Zając i Kudła, 2016, s. 363).

Narzędzia, służące poprawie jakości wystąpienia uzupełnionego prezentacją multimedialną, umożliwiają wykorzystującym je osobom:

- zbieranie i ocenę danych i wyników,
- diagnozowanie procesów i ich monitorowanie,
- odnoszenie wyników do wyznaczonych wcześniej celów,
- udoskonalanie produktu finalnego lub kolejnych o podobnym charakterze (opracowanie własne inspirowane: Zając i Kudła, 2016, s. 363)¹.

Z uwagi na fakt, iż w literaturze przedmiotu nie odnaleziono propozycji narzędzia służącego autoewaluacji i ocenie wystąpienia naukowego, w celu ułatwienia zarówno oceny, jak i przygotowania referatu, opracowano własne narzędzie i nadano mu postać tabeli (por. tabela 6). Zawarto w niej wykaz zasad oraz propozycję ich oceny. Wytyczne do weryfikacji usystematyzowano, posługując się metodami: analizy i krytyki piśmiennictwa, heurystyczną oraz dedukcyjną.

1 W literaturze poświęconej zarządzaniu jakością można znaleźć wiele różnych definicji narzędzi zarządzania jakością, a także wiele sposobów ich klasyfikacji (por. Kubiś & Ornowicz, 2017, s. 145).

Tabela 6. Ocena wystąpienia na konferencji z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, według projektu Marioli Antczak

Elementy oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją multimedialną	Element nie wystąpił	Realizacja elementu jest niesatysfakcjonująca	Realizacja elementu jest umiarkowanie satysfakcjonująca	Realizacja elementu jest satysfakcjonująca
1. Opracowanie tematu: aspekt koncepcyjny, merytoryczny				
• przedstawienie stanu badań				
• uzasadnienie wyboru tematu				
• poprawna konceptualizacja i operacjonalizacja badań: metodyka świadcząca o realizacji naukowej tematu (przedmiot, cele, problemy badawcze, metody itp.)				
• poprawność merytoryczna				
• pracochłonność				
• selekcja materiału				
• realizacja celów i wnioski odpowiadające postawionym problemom badawczym				
Razem				
Wskaźnik procentowy				
2. Prezentacja multimedialna				
STRUKTURA				
• slajd tytułowy (autor, afiliacja-logo, tytuł, rok, dane konferencji)				
• plan wystąpienia				

Elementy oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją multimedialną	Element nie wystąpił	Realizacja elementu jest niesatysfakcjonująca	Realizacja elementu jest umiarkowanie satysfakcjonująca	Realizacja elementu jest satysfakcjonująca
uzasadnienie wyboru tematu				
metodyka badań: przedmiot, cel, metody, problemy badawcze				
podsumowanie/wnioski (odpowiadające problemom badawczym)				
bibliografia i linki do ilustracji				
kontakt do prelegenta (mail; strona)				
ZASADY FORMALNE				
cytaty oznaczone kursywą (lub w cudzysłowie)				
spójniki przeniesione do następnej linijki, dłuższe zdania podzielone na wiersze zgodnie z merytoryką				
kontrast między tłem i kolorem czcionki oraz prawidłowe krój i wielkość czcionki; dobór czcionki z uwzględnieniem możliwości wykorzystania znaków diakrytycznych				
prawidłowe wypunktowywanie				
nienadużywanie /nieużywanie znaków interpunkcyjnych				
powołania na źródła wprowadzone na slajdach				
opisy bibliograficzne konsekwentne i zgodne ze standardami				

Elementy oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją multimedialną	Element nie wystąpił	Realizacja elementu jest niesatysfakcjonująca	Realizacja elementu jest umiarkowanie satysfakcjonująca	Realizacja elementu jest satysfakcjonująca
WIZUALIZACJA				
• użycie opcji SmartArt				
• wprowadzenie zdjęć, ilustracji				
• przetworzenie informacji na schematy i punkty				
• zachowanie proporcji ilości informacji na stronie oraz właściwe rozmieszczenie jej oraz ilustracji				
• umiar tekstu: niekopiowanie i nierozbudowywanie zdań				
• stosowanie odpowiednich kolorów z wykorzystaniem ich walorów informacyjnych (konsekwencja, podkreślenie kolorem, ekspozycja)				
• zachowanie standardów projektu właściwych plakatowi				
Razem				
Wskaźnik procentowy				
3. Wygłoszenie referatu				
• prezentacja siebie: przedstawienie się, właściwy ubiór, dodatki, higiena; nawiązywanie relacji ze słuchaczami (kontakt wzrokowy)				

Elementy oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją multimedialną	Element nie wystąpił	Realizacja elementu jest niesatysfakcjonująca	Realizacja elementu jest umiarkowanie satysfakcjonująca	Realizacja elementu jest satysfakcjonująca
• widoczna pasja				
• poprawność językowa				
• płynność wypowiedzi, widoczne przećwiczenie				
• dyscyplina czasowa				
• mówienie z pamięci; nieczytanie slajdów				
• powoływanie się na źródła				
Razem				
Wskaźnik procentowy				
Razem całość				
Wskaźniki procentowe				

Źródło: opracowanie M. Antczak

Do narzędzi, które mogą być wykorzystywane w celu poprawy jakości wystąpień konferencyjnych należałoby zaliczyć opracowaną przez autorkę tabelę (6). Wystąpienie można oceniać w zależności od wyboru komponentów. Zaproponowano ich trzy (por. ilustracja 34).

Ilustracja 34. Główne komponenty oceny wystąpienia konferencyjnego

Źródło: opracowanie M. Antczak

W dalszej części wywodu poświęcono uwagę drugiemu i trzeciemu elementowi, ponieważ ocena aspektu merytorycznego nie jest tutaj priorytetowym przedmiotem rozważań. Niemniej jednak z oczywistych względów nie powinno się jej pomijać, bo nawet najlepiej opracowana prezentacja i świetnie wygłoszony referat bez spełnienia warunku walorów naukowych i merytorycznych nie może być pozytywnie oceniony.

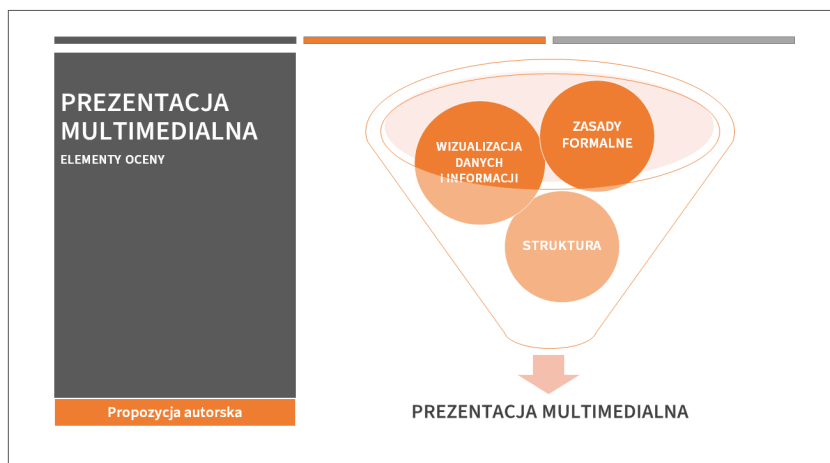
Zasady oceny opracowania prezentacji multimedialnej

Wyróżniono trzy główne komponenty prezentacji multimedialnej:

- 1) **strukturę,**
- 2) **zasady formalne,**
- 3) przetworzenie informacji/danych i opracowanie ich w postaci infografik, schematów, punktów, czyli **wizualizację** (por. ilustracja 35).

Dla uproszczenia do realizacji każdego z elementów zaproponowano trzy możliwości oceny: niesatysfakcjonującą, umiarkowanie satysfakcjonującą i satysfakcjonującą. Można zastosować również, w zależności od potrzeb, rozbudowaną formę oceny albo też przyporządkować znaczenia

do poszczególnych elementów, akcentując tym samym te, które zostaną uznane przez oceniającego za najważniejsze. Przy opracowywaniu narzędzia priorytetem była dla autorki przede wszystkim dbałość o spisanie i uwzględnienie możliwie wszystkich elementów, które uznano za istotne.

Ilustracja 35. Komponenty oceny prezentacji multimedialnej

Źródło: opracowanie M. Antczak

W dalszej części wywodu zostały omówione poszczególne komponenty prezentacji.

Struktura prezentacji

Mark Wiskup podaje, że najlepsze prezentacje powinny mieć około 16 slajdów: pierwsze dwa należy poświęcić na wstęp, slajdy 3–14 to część główna, ostatnie dwa natomiast – to zakończenie (Wiskup, 2005, s. 133). Na slajdzie tytułowym powinny się znaleźć: imię i nazwisko autora; afiliacja, czyli jego przynależność do instytucji, którą reprezentuje (może być zasygnalizowana w postaci jej logo); tytuł wystąpienia oraz rok lub data dzienna. Dobrą praktyką oraz rodzajem „ukłonu” w stosunku do organizatorów jest zamieszczenie informacji na temat konferencji, w której prelegent bierze udział: jej tytułu, daty, logo itp. Należy też zwrócić uwagę na podziały zbyt długich tytułów wystąpień – pamiętać o logicznym rozlokowaniu części składowych tytułu. Na koniec – przenieść spójniki, które zostały na końcach do następnej linijki.

Drugi w kolejności slajd powinien zawierać plan referatu, przy czym nie powinien to być spis kolejnych slajdów. Można je pogrupować w większe zestawienia i nadać im wspólną nazwę. Tytuły powinny być krótkie, zawierające najważniejsze informacje, mogą być to równoważniki zdań lub pojedyncze wyrazy. Warto pamiętać, że referat to nie tekst w formie pisemnej i sformułowanie „spis treści” nie będzie tutaj adekwatne.

Podczas wystąpień naukowych niezbędne jest przygotowanie slajdu z metodyką badań. Autor powinien zadbać o krótkie omówienie konceptualizacji i operacjonalizacji procesu badawczego, a w związku z tym wskazać: przedmiot badań, ich cel, problemy badawcze i metody, którymi je rozwiązał, ponadto doprecyzować ich zasięg chronologiczny i terytorialny. Ważne może okazać się odniesienie do definicji przedmiotu badań i pogłębiona analiza terminologiczna słów użytych w sformułowanych problemach. W przypadku badań ilościowych można omówić populację i dobór próby. W końcowym slajdzie, poświęconym podsumowaniu, prelegent powinien zadbać o podanie najważniejszych wniosków i sprawdzić, czy na postawione we wstępie problemy badawcze uwzględnił odpowiedzi. Do zapoznania się ze wszystkimi wnioskami z badań, jeśli było ich więcej, referent może zachęcić słuchaczy poprzez wskazanie źródła planowanej publikacji. Podczas wystąpienia naukowego bowiem, badacz nie musi prezentować wyników w formie kompleksowej, może – ze względu na ograniczenie czasowe wystąpienia – wybrać wersję skrótową, wybiórczą.

Na konferencji, wygłaszając referat naukowy, prelegent powinien mieć na uwadze dbałość o oprawę naukową. Wykład nie jest formą oczekiwaną na tego typu spotkaniach, chyba że organizatorzy wyraźnie sobie tego zażyczyli. Ponadto warto uzmysłwić sobie, iż wystąpienie nieuwzględniające struktury naukowej staje się opowieścią, a nie prezentacją naukową. Z kolei o konsekwencjach braku podsumowywania wypowiedzi pisał Piotr Wachowiak (2019a, s. 296).

Podanie bibliografii, czyli opisów wykorzystanych źródeł zgodne ze standardami, zastosowanie zasady konsekwencji, uwzględnienie źródeł informacji w formie piśmienniczej i elektronicznej są elementami dobrych obyczajów naukowych. Nie należy zapomnieć o oddzielnym slajdzie, na którym zostaną podane linki do wykorzystanych ilustracji. Przestrzeganie praw autorskich należy do etycznych zachowań każdego naukowca. Na ostatnim slajdzie warto podać też adres mailowy prelegenta, ułatwiający z nim kontakt w przyszłości, w razie jakichkolwiek pytań słuchaczy, których nie zdążyli oni zadać.

Zasady formalne

Listę najważniejszych wytycznych, których należy przestrzegać dbając o poprawność formalną, zamieszczono na ilustracji 36.

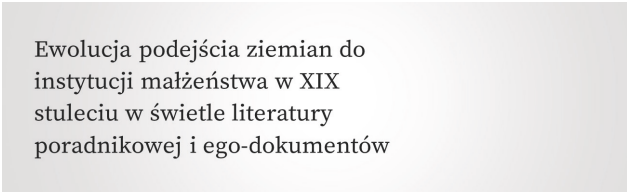

Ilustracja 36. Zasady formalne opracowywania prezentacji multimedialnej

Źródło: opracowanie M. Antczak

Zgodnie z zasadami praw autorskich, których każdy naukowiec powinien przestrzegać, prelegent nie tylko jest zobowiązany do załączenia bibliografii wykorzystanych źródeł, do uwzględnienia linków do zdjęć i innych obiektów, które wykorzystał (pod warunkiem, że tak traktowała ich licencja), ale również powinien się powoływać na te źródła podczas wystąpienia, tak jak to robi pisząc artykuł naukowy i sporządzając przypisy. Cytowane fragmenty powinny być na slajdzie wyraźnie wyróżnione: za pomocą kroju czcionki lub w cudzysłowie, oraz opatrzone przypisem źródłowym (Rzędowski, 2018, s. 115).

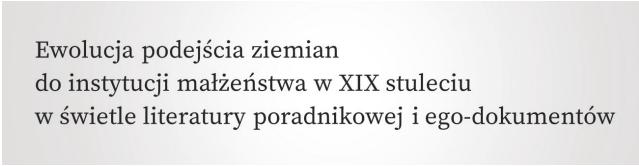
Projektując slajdy, należy pamiętać o prawidłowym rozplanowaniu wyrazów składowych długiego zdania, tytułu itp. Porównajmy ilustracje 37–38. Pierwszy przypadek to ilustracja tego, jak nie należy dzielić tytułu. Autor powinien zadbać o prawidłowe przenoszenie fragmentów zdania do kolejnej linijki, mając na uwadze, iż slajd jest jak plakat.

Ewolucja podejścia ziemian
instytucji małżeństwa w XIX
stuleciu w świetle literatury
poradnikowej i ego-dokumentów

Ilustracja 37. Przykład nieprawidłowego podziału tytułu na slajdzie

Źródło: opracowanie M. Antczak

Ewolucja podejścia ziemian
do instytucji małżeństwa w XIX stuleciu
w świetle literatury poradnikowej i ego-dokumentów

Ilustracja 38. Przykład prawidłowego podziału tytułu na slajdzie

Źródło: opracowanie M. Antczak

O wielkości czcionki, raczej dużej niż małej, oraz ograniczaniu tekstu na stronie pisał Mark Wiskup (2005, s. 140–141). Powinniśmy pamiętać o jej czytelności, na którą wpływa również odległość słuchaczy od prelegenta w sali konferencyjnej, kontrast, krój i rozmiar. W niektórych czcionkach odnotujemy brak znaków diakrytycznych, o których możliwość wprowadzenia powinniśmy zadbać. Walory funkcjonalności są ważniejsze niż wybór niestandardowej czcionki. Rozmiar i styl czcionki wpływa na czytelność slajdów. Ekspersi zalecają, aby czcionka nagłówka miała 32 punkty. Tekst pod nagłówkiem nie powinien być mniejszy niż 20 punktów (Alley, 2013; Berk, 2011).

Na slajdach autorzy powinni przestrzegać tych samych zasad, które rządzą opracowaniem tekstów do druku, z tą jednak różnicą, iż znaków interpunkcyjnych powinno być jak najmniej. Porównajmy to samo wyśzczególnienie w formie tekstu do druku i w formie slajdu. Na ilustracjach 39–42 pokazano jak prawidłowo wypunktowywać informacje w tekście w formie piśmienniczej i na slajdzie. Tekst w tym ostatnim przypadku powinien być przetworzony na infografię, na której zrezygnujemy z wszelkich znaków interpunkcyjnych.

Najważniejsze zasady formalne, których należy przestrzegać projektując prezentację można ująć w siedmiu punktach:

- źródła informacji na slajdach,
- oznaczenie cytatów kursywą (lub w cudzysłowie),
- przenoszenie spójników do następnej linii, dzielenie wierszy dłuższych tytułów zgodnie z merytoryką,
- prawidłowe krój i wielkość czcionki (z możliwością wykorzystania znaków diakrytycznych),
- prawidłowe wypunktowywanie,
- stosowanie odpowiednich kolorów z wykorzystaniem ich walorów informacyjnych (konsekwencja),
- zachowanie standardów projektu właściwych plakatowi z zachowaniem zasady umiaru.

Ilustracja 39. Przykład prawidłowego wypunktowania w tekście pisanym (1)

Źródło: opracowanie M. Antczak

Najważniejsze zasady formalne, których należy przestrzegać projektując prezentację można ująć w siedmiu punktach:

- 1) źródła informacji na slajdach,
- 2) oznaczenie cytatów kursywą (lub w cudzysłowie),
- 3) przenoszenie spójników do następnej linii, dzielenie wierszy dłuższych tytułów zgodnie z merytoryką,
- 4) prawidłowe krój i wielkość czcionki (z możliwością wykorzystania znaków diakrytycznych),
- 5) prawidłowe wypunktowywanie,
- 6) stosowanie odpowiednich kolorów z wykorzystaniem ich walorów informacyjnych (konsekwencja),
- 7) zachowanie standardów projektu właściwych plakatowi z zachowaniem zasady umiaru.

Ilustracja 40. Przykład prawidłowego wypunktowania w tekście pisanym (2)

Źródło: opracowanie M. Antczak

Najważniejsze zasady formalne, których należy przestrzegać projektując prezentację można ująć w siedmiu punktach:

1. Źródła informacji na slajdach.
2. Oznaczenie cytatów kursywą (lub w cudzysłowie).
3. Przenoszenie spójników do następnej linii, dzielenie wierszy dłuższych tytułów zgodnie z merytoryką.
4. Prawidłowe krój i wielkość czcionki (z możliwością wykorzystania znaków diakrytycznych).
5. Prawidłowe wypunktowywanie.
6. Stosowanie odpowiednich kolorów z wykorzystaniem ich walorów informacyjnych (konsekwencja).
7. Zachowanie standardów projektu właściwych plakatom i z zachowaniem zasady umiaru.

Ilustracja 41. Przykład prawidłowego wypunktowania w tekście pisanym (3)

Źródło: opracowanie M. Antczak

**ZASADY FORMALNE
W PREZENTACJI**

- źródła informacji na slajdach
- cytaty kursywą
- przenoszenie spójników do następnej linii
- dzielenie wierszy tytułów zgodnie z merytoryką
- krój i wielkość czcionki
- prawidłowe wypunktowywanie
- odpowiednie, logicznie wykorzystywane kolory
- konsekwencja w opisach bibliograficznych
- standardy projektu właściwe plakatom

Propozycja autorska

Ilustracja 42. Przykład prawidłowego wypunktowania na slajdzie

Źródło: opracowanie M. Antczak

Przetwarzanie i wizualizacja danych/informacji

Obrazowe przedstawienie złożonych i wielowymiarowych zjawisk w czytelny sposób nazywamy grafiką informacyjną (Biecek, 2016, s. 18). Sprawdza się ona najlepiej w prezentacji danych czy informacji, których opis jest skomplikowany, ale nie tylko. Najpopularniejszą odmianą grafiki informacyjnej są infografiki. Proces ich tworzenia polega na dostarczeniu najważniejszych informacji w skondensowanej formie (zdjęcia, schematy, rysunki, wykresy). Infografika ma na celu przykucie uwagi odbiorcy i umożliwienie mu szybkiego zapoznania się z treścią (Newsom i Haynes, 2004, s. 236); uważa się że ułatwia adresatowi dostrzeganie ciągów przyczynowo-skutkowych, wzajemnych zależności między obiektami oraz porównywanie danych. Podnosi także walory estetyczne slajdu, wymaga od projektanta zaawansowanej selekcji materiału, logicznego myślenia i kreatywności (Tufta, 1983, s. 13; Osińska, 2016; McCandless, 2017). Czasami stanowi wartość samą w sobie i jest nieodłącznym efektem zastosowania metody heurystycznej, rozumianej jako sposób myślenia i rozwiązywania problemów badawczych, w którym istotne jest poszukiwanie związków między faktami, zjawiskami, obiektami, wydarzeniami itp.

Istnieje wiele programów do tworzenia grafik. Do najpopularniejszych zaliczyć można: Canwę, Easel.ly, Inforgr.am, Piktochart, Visual.me czy Visme. W oprogramowaniu Power Point w sukurs przychodzi najprostsze rozwiązanie – opcja SmartArt, dzięki wykorzystaniu której zwykle wypunktowanie nabiera zupełnie innego wymiaru, po wyborze odpowiedniej wizualizacji. Podobnie jest w wersji Word.

Do celów porównawczych przygotowano prostą wizualizację wybranych komponentów składowych oceny wystąpienia konferencyjnego (por. ilustracja 43). Wcześniej w tekście je tylko standardowo wypunktowano.

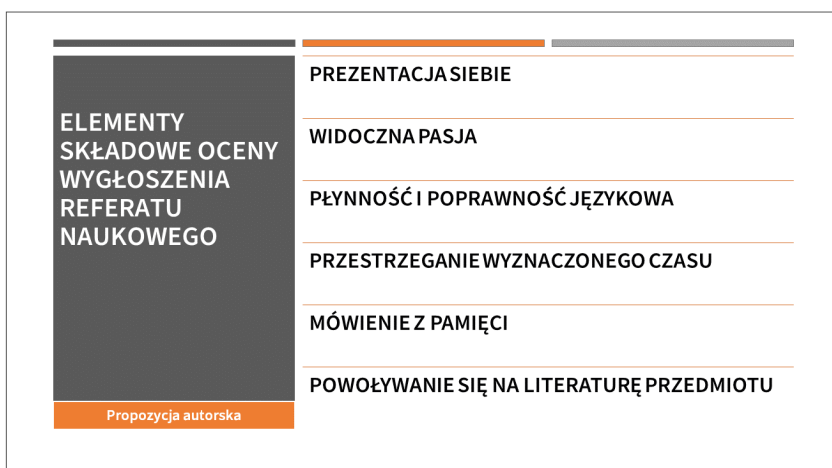
Najważniejsza zasada przygotowania prezentacji jest taka: jeśli coś można zamienić na infografikę – należy to zrobić. W tym celu warto użyć opcji SmartArt lub też wprowadzić zdjęcia. Na slajdzie nie powinno być zbyt dużo informacji, zbyt wielu zdań, raczej równoważniki.

„Bawiąc się” kolorami autorzy powinni mieć na uwadze stosowanie ich z umiarem, ponieważ mówimy tutaj o wystąpieniu naukowym. Kolory winny mieć wartość informacyjną, choć oczywiście również dekoracyjną. Coraz częściej uczelnie wyższe, dbając o spójny wizerunek, proponują system identyfikacji wizualnej, do którego zalicza się również projekty prezentacji, zarówno pod względem kolorystycznym, jak też graficznym. Niemniej jednak, nie powinno się rezygnować z prób zindywidualizowa-

nia wystąpienia tak, aby zapadło ono w pamięć słuchaczy i wyróżniało się na tle pozostałych. Na ilustracji 42 można zauważyć, jak wprowadzony kolor czcionki we fragmencie tekstowym „zasady formalne” rezonuje z punktarami i kreską u góry slajdu. Podobny manewr zastosowano na slajdzie z ilustracji 43.

Zasady oceny wygłoszenia referatu naukowego

Zgodnie z autorskimi zasadami oceny wygłoszenia referatu naukowego usystematyzowanymi w tabeli 6, proponuje się zwrócić uwagę na sześć elementów: 1/ prezentację siebie: przedstawienie się, ubiór, dodatki, higienę; nawiązywanie relacji ze słuchaczami (kontakt wzrokowy); 2/ widoczną pasję; 3/ poprawność językową i płynność wypowiedzi (styl i używanie języka naukowego w jego „swobodnej” formie; zauważalne wcześniejsze próby-ćwiczenia; 4/ „zmieszczenie się” w czasie wyznaczonym przez organizatorów na wystąpienie; 5/ mówienie z pamięci i nieczytanie slajdów; 6/ powoływanie się na źródła, z których korzystano do zaprezentowania określonych na slajdzie informacji (por. ilustracja 43).

ELEMENTY SKŁADOWE OCENY WYGŁOSZENIA REFERATU NAUKOWEGO	PREZENTACJA SIEBIE
	WIDOCZNA PASJA
	PŁYNNOŚĆ I POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA
	PRZESTRZEGANIE WYZNACZONEGO CZASU
	MÓWIENIE Z PAMIĘCI
	POWOŁYWANIE SIĘ NA LITERATURĘ PRZEDMIOTU

Propozycja autorska

Ilustracja 43. Elementy składowe oceny wygłoszenia referatu naukowego w formie infografiki

Źródło: opracowanie M. Antczak

W dalszym wywodzie szczegółowo omówiono każdy z wymienionych aspektów.

Prezentacja siebie

„Czy chcemy czy nie, jesteśmy oceniani przez wygląd. Mankamenty w naszym wyglądzie i ubraniu są pierwszą rzeczą, którą zauważy najbliższe otoczenie oraz ostatnią, o której zapomina” (Jabłonowska, 2019a, s. 71; zob. też Jabłonowska i Myśliwiec, 2014, s. 104–173). Wizerunek staje się upragnionym elementem kultury XXI wieku (Jabłonowska, 2019a, s. 63–74).

Kontrolowanie sposobu, w jaki postrzegają i oceniają nas inni, nazywamy autoprezentacją (*self-monitoring* – *autokreacja interpersonalna*) lub – mniej elegancko – manipulowaniem wrażeniem (Nęcki, 1996, s. 42–43). Mark Snyder i William B. Swann (1976) zauważyli, iż osoby o wysokiej samoświadomości i wysokiej zdolności do kreowania własnego wizerunku charakteryzują się: trafnym odczytywaniem wymagań sytuacji i umiejętnością dostosowania się do niej. Ponadto są rozmowne, ale też nie „zagadują słuchacza na śmierć”, są wrażliwe na reakcje rozmówcy i radzą sobie tak samo dobrze w rolach nadawcy, jak i odbiorcy przekazu. Kontakt wzrokowy – jak podkreślił z kolei Piotr Wachowiak – jest niezbędny, aby wzbudzić w odbiorcy zaufanie i dać mu poczucie wyjątkowości (Wachowiak, 2019a, s. 294; zob. też Rzędowscy, 2018, s. 129). Autor do najczęstszych błędów zaliczył patrzenie ponad głowami słuchaczy. W mowie powinna być również widoczna pasja, zaangażowanie mówcy w poruszany temat, przekonanie o tym, że to, co mówi – jest interesujące (Wachowiak, 2019a, s. 292). Całość natomiast powinna dopełniać mowa ciała, odpowiedni strój, fryzura i otwarta postawa (Jabłonowska, 2019a, s. 63–74; Wasylczyk, 2017, s. 149–156).

Jednym z elementów mających wpływ na wizerunek prelegenta jest też jego dykcja. Wszelkie zakłócenia w tej mierze mogą spowodować negatywny odbiór przekazu, zniecierpliwienie lub zniechęcenie słuchacza. O roli dykcji oraz o tym, jak nad nią pracować napisała Lidia Jabłonowska w swoim artykule *Sposób mówienia – od dykcji do retoryki w praktyce* (Jabłonowska, 2019b, s. 181–210).

Poprawność językowa i płynność wypowiedzi

O częstych błędach popełnianych przez mówców wspomniała Lidia Jabłonowska. Zaliczyła do nich: natręctwa (np. tak jakby, prawda?, tak?); wtręty (np. *nota bene*, nawiasem mówiąc); pouczenia (np. muszą Państwo wiedzieć, powinni Państwo o tym słyszeć); pomruki i jęki „embolofrazje” (np. eeee, yyyy, mmmm) (Jabłonowska, 2019b, s. 191). Autorka zachęciła

również do świadomego stosowania zabiegów językowych, oddziałujących na stan emocjonalny odbiorców, które są właściwe dla języka mówionego, a niekoniecznie równocześnie dla pisanego (np. metafory, emfazy, hiperbole, peryfrazy itp.) (więcej o tym Jabłonowska, 2019b, s. 192).

Na konieczność ćwiczenia przed wystąpieniem zwracało uwagę wielu autorów, poczynając od słynnego Steva Jobsa. Do nich możemy również zaliczyć też Wiskupa (2006, s. 231–234), Rzędowskich (2018, s. 115) czy Emanuela Kulczyckiego:

Ćwicz: „Kiedy bardzo nam zależy na wystąpieniu, warto zobaczyć, jak wyglądamy podczas prezentacji. Pamiętam, jak przed obroną swojego doktoratu przygotowywałem swoje wystąpienie i odpowiem na recenzje. Nagrałem się na komputerze i oglądałem. Gorszego filmu w życiu nie widziałem: ciężko się to oglądało, ale od razu pozwoliło mi wyłapać wiele nieprawidłowości” (Kulczycki, 2014).

Zmieszczenie się w wyznaczonym czasie

Ponieważ organizatorzy podają referentowi czas, którym będzie dysponował, może on przygotować się do „zmieszczenia się” w jego ramach. Gdy prelegent przedłuży czas wystąpienia rodzi to frustrację nie tylko organizatorów, ale i kolejnych występujących oraz słuchaczy. Przestrzeganie granic czasowych jest wyrazem szacunku do publiczności i organizatorów (Wachowiak, 2019b, s. 119; Wasylczyk, 2017, s. 47–49). Zdyscyplinowany prelegent jest najczęściej doceniany przez słuchaczy, nie zdąży ich zmęczyć nadmiarem informacji, nie naraża moderatora na kłopotliwe dla obu stron uwagi. Swoją dyscypliną czasową daje sygnał, że jest przygotowany do wystąpienia i najprawdopodobniej je ćwiczył. Zbyt długa prezentacja – pisze Piotr Wachowiak – powoduje, że słuchacze będą coraz bardziej zdekoncentrowani i znudzeni (2019a, s. 296). „Scenariusz musi być perfekcyjnie dopasowany do czasu. Większość krótkich prezentacji – czyli tych na 20 minut – przygotowuję tak, aby mówić 18 minut” pisze Emanuel Kulczycki (2014; zob. też Wachowiak, 2019a i b). A zatem należy dać sobie i słuchaczom czas na krótką, nawet jednogminutową przerwę. Właściwiej jest mówić o minutę krócej, niż o minutę za długo.

Najczęściej punktem wyjścia do wygłoszenia referatu jest artykuł naukowy, który badacz składa u organizatorów konferencji lub – coraz częściej – publikuje w wysoko punktowanym czasopiśmie. Bez względu jednak na jego decyzję w tej sprawie, wersja pisana, całościowe ujęcie tematu, kompleksowe potraktowanie problemów badawczych, pełny raport z przeprowadzonych badań, będą specyfiką tekstu napisanego.

Podczas konferencji natomiast celem prelegenta powinno być zasygnalizowanie najważniejszych problemów, sfokusowanie uwagi audytorium na wybranych aspektach badawczych i zachęcenie do przeczytania tekstu naukowego w całości po jego opublikowaniu. Konieczność selekcji zebranego materiału jest niezbędnym elementem procesu przygotowania się do wystąpienia i w efekcie zaplanowania jego czasu.

Mówienie z pamięci

O wartości języka mówionego i nieefektywności odczytywania referatów napisali Anthony i Ros Jay w książce *Skuteczna prezentacja* (Jay i Jay, 2001, s. 48–63). Autorzy wyjaśnili dlaczego ich zdaniem należy unikać odczytów oraz jak „krok po kroku” przygotować się do wystąpienia ustnego. Obrazując problem na przykładzie odwołali się do prostego pytania, które powinien zadać sobie prelegent: „Czy ulubieni prezenterzy korzystają z notatek, czytają, czy też mówią?” (por. Jay i Jay, 2001, s. 61). Wśród błędów popełnianych podczas prezentacji Michael Campbell i Piotr Wachowiak również wymienili czytanie prezentacji z kartki (Campbell, 2007, s. 160–161; Wachowiak, 2019a, s. 293). Autorzy podkreślili, iż prelegent staje się wówczas niewiarygodny, nieprzekonujący.

Powoływanie się na źródła podczas wystąpienia

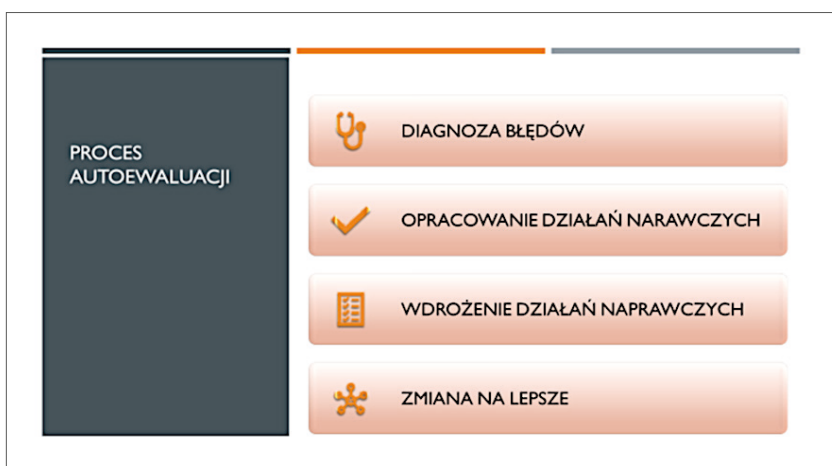
Jak wspomniano wcześniej, w wystąpieniu naukowym istotne jest nie tylko przygotowanie wystąpienia z uwzględnieniem stanu badań w danym obszarze tematycznym, ale również odwoływanie się do literatury, którą wykorzystano. Referent pokazuje w ten sposób, że jego badania są dobrze „osadzone” w literaturze przedmiotu, że jest w temacie odczytany i przestrzega zasad etyki. Informacje o wykorzystanych źródłach czy tekstach innych badaczy powinny zostać „wplecione” w tok narracyjny, a nie być jedynie uzupełnieniem w postaci wykazu bibliograficznego na końcu prezentacji multimedialnej.

Proces autoewaluacji wystąpienia konferencyjnego

Prezentowana tabela 6 – traktowana jako narzędzie – z pewnością ułatwi prelegentowi nie tylko przygotowanie się do wystąpienia, ale również późniejszą jego samoocenę oraz dokonanie ewaluacji. Karol Olejniczak we *Wprowadzeniu do zagadnień ewaluacji* podkreślił, że w praktyce pol-

skiej administracji połowy lat 90. termin „ewaluacja” zniekształcono, tłumacząc go jako „ocena”. Tymczasem „ewaluacja” to proces, w którym „ocena” jest tylko jednym z elementów (Olejniczak, 2008, s. 18). Termin ten może odnosić się również do procesu doskonalenia wystąpień konferencyjnych. Jako punkt wyjścia do dalszych rozważań można przyjąć, iż: **„ewaluacja” to zróżnicowany zestaw metod i działań zorientowany na krytyczną refleksję nad wartością i jakością wystąpienia podczas konferencji naukowej, służącej w przyszłości poprawie jego jakości**; dotyczyć może ona również prezentacji multimedialnej, którą wystąpienie zostało wzbogacone (definicja własna inspirowana: Olejniczak, 2008, s. 19).

A zatem ewaluację należałoby utożsamiać z procesem, w wyniku którego powinna nastąpić zmiana na lepsze. Jeśli przeprowadzamy ją samodzielnie, będzie nosiła miano „autoewaluacji”. Koncepcję tę zilustrowano w postaci infografiki (por. ilustracja 44). Wykorzystano w niej trzy stopnie służące procesowi doskonalenia wystąpienia: samoocenę, opracowanie działań naprawczych oraz ich wdrożenie. Efektem jest uniknięcie popełnionych błędów w przyszłości.

Ilustracja 44. Proces autoewaluacji

Źródło: opracowanie M. Antczak

Proces autoewaluacji wystąpienia konferencyjnego będzie zatem w szczególności obejmował:

- statystyczną analizę zebranych danych na podstawie załączonego formularza/tabeli (por. ilustracja 44),

- wyodrębnienie obszarów i zagadnień mających krytyczny wpływ na realną i postrzeganą jakość wystąpienia,
- opracowanie kierunków poprawy jakości oraz szczegółowych sposobów służących poprawie jakości.

Podsumowanie

W tekście odwołano się do stanu badań z zakresu oceny wystąpień naukowych na konferencjach, z których wynikało, że większość publikacji z tego zakresu ma charakter poradnikowy, nie badawczy. Jeśli naukowcy zajmują się prezentacjami, to są to raczej językoznawcy, psychologowie lub specjaliści z zakresu dydaktyki, którzy rozpatrują wykorzystanie nowych technologii w procesie edukacji. Tematem zajmują się też osoby zainteresowane nowymi mediami, często od strony praktycznej, ale również medioznawcy.

Na potrzeby realizacji wyznaczonych celów zaproponowano autorski projekt oceny wystąpienia konferencyjnego wzbogaconego prezentacją, w którego wykorzystaniu ma pomóc narzędzie – tabela zawierająca wyszczególnienie elementów podlegających weryfikacji z propozycją ocen od niesatysfakcjonującej przez umiarkowaną satysfakcjonującą po satysfakcjonującą. Jest to projekt, który każdy może modyfikować w zależności od koncentracji na własnych celach. Narzędzie zostało w artykule szczegółowo omówione i może służyć autoewaluacji wystąpień konferencyjnych, o ile poczynione przez prelegenta spostrzeżenia i uwagi zostaną wykorzystane przez niego w kolejnych referatach. Narzędzie można również wykorzystywać w celu oceny wystąpień studentów, w tym – doktorantów.